

Shoshana Felman

The Juridical Unconscious

Trials and Traumas in the Twentieth Century

Harvard University Press, 2002.

Pitanje traume kao pitanje iskustva kojim se nije ovladalo, a koje se upisuje kako u psihu i tijelo pojedinca tako i u nesvjesno zajednice, aktualna je teorijska, interdisciplinarna tema i trenutno je predmetom rasprava u filozofiji, teoriji književnosti, psihologiji, politici, pa i povijesti. Bolno, potisnuto, nesvladano ili jednostavno neiskazivo iskustvo i, konačno, »psihički problemi«, te disonantni identiteti kao njegova posljedica, predstavljaju problem što ga je uočio još Sigmund Freud, a psihologija i psihijatrija i danas traže način njegova učinkovita rješenja. S druge strane, pokazalo se da neki uzroci traumi pojedinca, kao i onih kolektivnih, leže mnogo dublje u društvenom i kulturnom tkivu.

Zapažena knjiga *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis and History*, autora Shoshane Felman i Dori Lauba, pokušala je odgovoriti na pitanje o mogućnosti, važnosti i društvenoj ulozi svjedočanstva, primjerice svjedočenja kroz umjetnost, o povijesnim zbivanjima, traumama i društvenoj zbilji. Knjiga je naišla na širok odjek, potaknula je rasprave, a ponegdje i kritiku poput one Dominika La Capre u knjizi *Writing History, Writing Trauma*, gdje autor podržava empatiju kao jedan od važnih pristupa traumatičnim povijesnim događajima, no kritizira bezrezervno uživljavanje i identifikaciju sa žrtvom, ističući potrebu stalne svijesti o vlastitu i tuđem iskustvu. Istina je, reći će tako La Capra, da je empatija, uz to što je potrebna, također i nepredvidljiva, te uvijek krije mogućnost sekundarne traume – no ovo je, za La Capru, u znanosti prije svega problem.

Knjiga Shoshane Felman *The Juridical Unconscious: Trials and Traumas in the Twentieth Century*, svojevrsni je misaoni nastavak spomenute knjige o svjedočanstvu, a osobito je zanimljiva stoga što se veže na aktualne rasprave o ulozi literature u kultiviranju društvene osjetljivosti za traumu, deprivaciju i nasilje, o kojoj govori, primjerice, Martha Cra-ven Nussbaum, ali i zato što naznačuje razlike i doseg te iste umjetnosti kad se radi o praktičnim pitanjima, primjerice o pravu.

Literatura i pravo, reći će tako Felman, stre- me k različitim učincima. Za razliku od literature, kojoj složenost istine, višeznačnost i mijenjanje perspektivâ predstavljaju izazov a ne problem – pravo uvijek mora donijeti konačnu i jednoznačnu odluku. No, premda ne trpi višeznačnost, pravo može, vratimo li se Marthi Nussbaum, literaturom i umjetnošću općenito biti učinjeno osjetljivijim za složenost određenih problema. Upravo iz pomanjkanja ove osjetljivosti dešava se da sudske odluke, prema Shoshani Felman, umjesto da zaliječe određenu traumu, sljepoćom za određeni vid problema ili nasilja, traumu zapravo samo ponavljaju.

Knjiga *The Juridical Unconscious* Shoshane Felman analizira dva, prema autorici egzemplarna suđenja koja govore o mogućnostima, no i zamkama što se kriju u tome da se društvo kroz suđenje suoči s traumom. Za primjer sljepoće suda pred dokazima nasilja, Felman tako analizira slučaj suđenja O. J. Simpsonu, koje je pokrenulo brojne rasprave, jer je dotaknulo dvije velike kolektivne traume: traumu obiteljskog nasilja i traumu rasizma. Teza od koje Shoshana Felman polazi jest da na sudske odluke utječe niz zaboravljenih, kulturnih trauma koje predstavljaju nesvjesno određenog društva, te se iz tog razloga može dogoditi da sud, umjesto da kompenzira i zacijeli, traumu samo ponavlja. Uloga je suđenja, reći će tako Felman, dati skrivenoj traumi društvenu vidljivost. S obzirom da je suđenje O. J. Simpsonu postalo »okidačem« više kolektivnih trauma, vidljivost jedne traume (traume rasizma) zasljepijevala je javnost za drugu (onu obiteljskog nasilja).

Drugi je slučaj o kojem govori Shoshana Felman – suđenje Adolfu Eichmannu. Ovo suđenje autorica drži revolucionarnim prije svega zbog pomaka što je učinjen u pravu i pravnoj svijesti koju je podiglo, prema autorici, na novu »percepcijsku razinu«. Ono što je bilo revolucionarno u ovom suđenju, reći će Shoshana Felman, činjenica je da je ovim suđenjem žrtva postala »speaking subject of history«, pružena joj je mogućnost »pisanja vlastite povijesti«, što je, prema autorici, novost u odnosu na povijest koja obično potiskuje patnju, degradaciju i uopće stradanja žrtve.

Problem vidljivosti deprivacije, nasilja i traume, osjetljivosti za kontekst i iskustvo drugoga, trenutno zaokuplja mnoge istaknute mislioe i teoretičare poput Dominika La Capre, Marthe C. Nussbaum ili Shoshane Felman. Tako Shoshana Felman i Martha Nussbaum na sličan, gotovo komplementaran način interpretiraju ulogu književnosti, filma, od-

nosno umjetnosti uopće, pri društvenoj percepciji traume. No, osim što dijele mišljenje o velikoj društvenoj ulozi umjetnosti pri percipiranju društvenih problema, zajednička im je i svijest o praktičnoj ograničenosti prava čije odluke, prema Shoshani Felman, osim što predstavljaju jedan od načina na koji se

društvo nosi s traumom, često oblikuju i kolektivnu memoriju društva, te uvjetuju ono što se vidi, prepoznaje i shvaća kao društveni problem.

Maja Profaca